

Nr 1060

Av herr Ohlin m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 95, angående riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

(Lika lydande med motion nr 844 i Första kammaren)

I proposition nr 95 ges riktlinjer för jordbrukspolitiken, som skall gälla från och med september innevarande år då det nuvarande provisoriskt förlängda sexårsavtalet löper ut. I anslutning härtill förelägges riksdagen en uppgörelse angående prisregleringen på jordbruksprodukter för de två närmast följande regleringsåren.

Propositionens förslag bygger till väsentlig del på jordbruksutredningens i fjol avlämnade majoritetsförslag. I vissa fall har jordbruksministern dock tagit hänsyn till reservationsvis framförda synpunkter. Hänsyn har också tagits till viss från remissinstanserna framförd kritik gentemot utredningsförslaget.

Från såväl jordbruksutredningens som remissinstansernas sida har starkt delade meningar redovisats om den fortsatta *utvecklingen på världsmarknaden*. På vissa håll anser man att det nuvarande tillståndet med pristryckande överskott och dumpingpåverkade priser under produktionskostnaderna kommer att bli relativt långvarigt, medan andra hävdar att knapphetstendenser och prisstegringar kan inträffa relativt snabbt. För den tid man närmast kan överblicka måste man enligt vår mening, och vi instämmer här med jordbruksministern, räkna med att förutsättningen för tillräckligt stor jordbruksproduktion är ett gränsskydd som håller vår prisnivå på jordbruksprodukter högre än världsmarknadens nivå. Denna nivå är f. n. sedan länge artificiellt nedpressad genom en dumpingbetonad export från en rad stater.

Många tecken tyder emellertid på att vi på längre sikt kan motse å ena sidan ett stramare läge på den internationella livsmedelsmarknaden och å andra sidan en krympning av det svenska jordbruket och dess produktionsresurser.

Den förväntade internationella utvecklingen är en av de avgörande faktorerna för våra överväganden om jordbrukspolitiken framtida inriktning och utformning.

Samtidigt som flertalet u-länder har brist på livsmedel — en bristsituation som med all sannolikhet kommer att förvärras — föreligger i vissa av industriländerna svårsålda överskott av livsmedel. En stor del av överskot-

ten i USA och Kanada har av dessa länder använts för internationell livsmedelshjälp. Till följd av u-ländernas bristande köpkraft har återstående överskott lett till en internationell marknad av »överskottspartier» till priser, som inte motsvarar produktionskostnaden. Både av beredskapsskäl och av sociala skäl har flertalet länder velat slå vakt om sitt jordbruk. Samtidigt har modern jordbruksteknik — om ordet tages i vidsträckt bemärkelse — visat sig kunna öka avkastningen per areal- och djurenhet väsentligt mera än man för något tiotal år sedan räknade med.

Enligt vår mening är det en angelägen uppgift för industriländerna att dels främja en ökning av livsmedelsproduktionen och en förbättring av lagringsmöjligheterna i u-länderna, dels skapa en beredskap för en vid behov väsentligt vidgad livsmedelshjälp genom leveranser från industriländerna. Vi har tidigare tillsammans med centerpartiet föreslagit att Sverige skulle i FN verka för inrättande av en stor internationell fond för sådan livsmedelshjälp, vilken fond skulle årligen tillföras 1 miljard dollar, och att Sverige skulle förklara sig berett att erlægga på vårt land belöpande del av detta belopp, nämligen ca 100 milj. kronor årligen. Vi vidhåller att en dylik fond bör komma till stånd. Lika viktigt är att u-länderna får möjlighet att utveckla sin livsmedelsproduktion, så att den bättre motsvarar de trängande behoven. En efter olika områden anpassad forskning och teknisk utveckling samt denna kunskaps spridning och praktiska tillämpning är en mycket viktig uppgift och dess lösning kräver lång tid.

I likhet med lantbruksstyrelsen m. fl. remissinstanser anser vi att en *huvudmålsättning* för jordbrukspolitiken bör vara att en tillfredsställande försörjningsnivå tryggas och att tidsenliga och utvecklingsbara jordbruksföretag bildas, som kan ge brukaren en skälig ersättning för insatta kapital- och arbetsinsatser samtidigt som konsumenterna kan erhålla livsmedel till rimliga priser. Vi ansluter oss också till jordbruksnämndens konsumentdelegation, som ansett det vara mindre lämpligt att på sätt utredningen gjort knyta produktionsmålsättningen till en på visst sätt preciserad självförsörjningsgrad. Kommerskollegium framhåller med rätta att ovissheten om de framtida förhållandena bör leda till en viss försiktighet och möjlighet till en successiv anpassning, när det gäller att utforma jordbrukspolitiken. Ett led i jordbrukets anpassningsprocess bör vara att komma bort från de nu så betydande exportförlusterna — ett gemensamt intresse för producenter och konsumenter.

Den växande befolkningen, konjunkturförbättring som drar människor till industrin och leder till ökad invandring samt den höga medelåldern bland jordbrukarna kan enligt vederhäftiga bedömare komma att leda till svårigheter att på längre sikt — t. ex. mot slutet av 1970-talet — upprätthålla en 80 %-ig försörjningsgrad. Det faktiska förhållandet är att jordbruksproduktionen under senare år minskat med över 1 % per år. Vi vill påpeka att en befolkningsökning om 12 % fram till slutet av 1970-talet plus en

fortsatt förskjutning till höjd animaliekonsumtion innebär att vi vid sagda tidpunkt med en totalproduktion av *nuvarande storlek* skulle komma ned i närheten av en 80 %-ig försörjningsgrad. Jordbruksutredningen har angivit en lägsta självförsörjningsgrad i fredstid på 80 % såsom motiverad. Det framgår av ovan anförda siffror, att utvecklingen kan ganska snabbt sänka självförsörjningsgraden till denna nivå. Vi kan t. v. ansluta oss till utredningens uppfattning men vill framhålla att denna riktpunkt kan medföra ett behov på 1970-talet av produktionsstimulerande åtgärder i det svenska jordbruket. Försiktighet bör därför iakttagas beträffande bidrag till igenläggning av åkerjord, och utvecklingen i fråga om igenläggningen bör följas med stor uppmärksamhet. Härför talar också den ovan berörda omständigheten, att den internationella bristen på livsmedel kan förvärras, vilket skulle påverka möjligheten och lämpligheten av en svensk import och de ekonomiska förutsättningarna för den svenska produktionen av livsmedel. En ökning av den svenska livsmedelsproduktionen kan då bli aktuell.

Vårt försörjningsproblem kan uppenbarligen endast lösas om vårt land bevarar ett livskraftigt jordbruk och om de som arbetar i jordbruket i framtiden får en ekonomisk standard som är likvärdig med den som yrkesutövare i andra näringar når. Ifall inte lönsamheten blir tillräcklig uppstår svårigheter att uppnå den eftersträlvade produktionen. Efter den betydande reträtt som jordbruksministern gjort synes även han numera acceptera ovannämnda målsättning.

Vi anser att det under den relativt långa tid som behövs för produktionsanpassningen inom jordbruket — av utredningen bedömt till slutet av 1970-talet — finns anledning att tid efter annan med beaktande av ovan berörda förhållanden överväga takten i anpassningen. Denna anpassning måste ske under hänsynstagande till den enskilda människans sociala trygghet.

I avsnittet om *rationaliseringen* noterar jordbruksministern att storleksrationaliseringen under de senaste 20 åren gått långsamt, i det att medelarealen per brukningsenhet endast ökat från 12 till 16 ha. Vi vill i detta sammanhang påminna om att den socialdemokratiska regeringen ända till under senaste tiden slagit vakt om en jordförvärvslag som lagt hinder i vägen för en inte minst av progressivt inriktade jordbrukare eftersträlvad storleksrationalisering. Folkpartiet har motarbetat en sådan utformning av jordförvärvslagen. Vi noterar att våra ansträngningar så småningom burit frukt. Därigenom har förutsättningarna för strukturrationaliseringen förbättrats.

Statens medverkan till jordbrukets rationalisering bör avse uppbyggnad av effektiva jordbruk utan begränsning till någon företagsform. Vi vill i detta sammanhang som vår uppfattning uttala att många olika skäl, såväl psykologiska som praktiska, talar för att tyngdpunkten av verksamheten

under överblickbar tid kommer och bör ligga på att bygga upp bärkraftiga familj jordbruk. Arealen är därvid inte den enda viktiga faktorn utan driftsinriktningen och effektiviteten är frågor av väsentlig betydelse. Lika så vill vi framhålla betydelsen av kombinationen jordbruk och skogsbruk i stora delar av vårt land. Över huvud taget bör man ta vara på denna kombination samt annat kompletteringsarbete i hela den utsträckning som de ekonomiska och praktiska möjligheterna medger. För stora landsbygdsområden är detta ett livsvillkor.

Vi anser att *jordförvärvslån* bör kunna lämnas även vid förvärv av skogsmark i de fall där sådan mark avses att läggas till en brukningsenhet med åker och skogsmark.

Såvitt vi kunnat finna vill jordbruksministern inte att staten skall genom lånegaranti medverka till bibehållandet av *deltidsjordbruk*. Vi är fullt på det klara med att bildande av s. k. »arbetarsmåbruk» av 1920—1930-talets typ icke längre är aktuellt, men den tekniska utvecklingen samt ändrad produktionsinriktning har lett till att i många fall jordbruk med ganska stora arealer kan brukas på deltid i relativt extensiv drift.

Deltidsjordbruken representerar en form av elasticitet hos näringslivet och arbetskraftens användning som det från samhällets sida finns anledning att slå vakt om. Professor Hjelm har varit inne på deltid jordbrukens problem och konstaterar, att man bör räkna med dem både som övergångsform och i viss utsträckning även på längre sikt. Under den närmaste framtiden finns det speciellt starka skäl att bevara lämpliga deltid jordbruk. Skog bör inte planteras på åker som i framtiden kan behövas för växtodling. Dessutom får vårt land därmed en bättre naturvård, mera öppen bygd och större möjlighet för tätorternas folk att få glädje av landsbygdens rekreations- och trivselvärden.

Det bör därför givas möjligheter till krediter även i det fall ägaren-brukaren inte avser att på heltid ägna sig åt jordbruket. Det avgörande för beviljande av t. ex. bostadslån bör enligt vår mening vara att fastigheten är så belägen, att godtagbart belåningsvärde skulle varit för handen om det gällt att bebygga en avstyckad bostadstomt.

Jordbruksministern framhåller i propositionen (s. 61), att *omplacering av kapital* från jordbruket till andra näringar är möjlig och angelägen. Uppfattningen att detta kan ske i nämnvärd omfattning anser vi verklighetsfrämmande. Vi vill framhålla som självklart, att storleksrationalisering i och för sig inte frigör något kapital. En fortsatt intensifierad rationalisering av jordbruket, som ju uppsatts som allmänt mål, blir tvärtom kapitalkrävande.

Vi anser de i propositionen föreslagna *kreditgarantierna* vara för snävt tilltagna. Samhället bör med ökad kraft medverka till en från allmänna synpunkter angelägen och inte minst av unga intresserade lantbrukare

önskad rationalisering och effektivisering inom näringen. Därför föreslår vi, att kreditramen för lån till yttre rationalisering ökas med 5 milj. kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag.

Beträffande *amorteringstiden för jordförvärvs- och driftlån* har jordbruksministern icke gått med på jordbruksutredningens förslag om en utökning av amorteringstiden från nu gällande 30 resp. 15 år till 40 resp. 20 år. Vi är medvetna om att så långa amorteringstider som utredningen föreslagit har nackdelar, men med tanke på de stora kapital per arbetande som bindes i ett jordbruksföretag bedömer vi det nödvändigt att man går längre än vad som föreslås i propositionen beträffande amorteringstidens längd. Detta kan ske genom att helt eller delvis gå på utredningens linje eller eventuellt annat system.

I likhet med departementschefen och lantbruksstyrelsen anser vi att ett högsta bidragsbelopp bör fastställas i fråga om *bidrag till investeringar i ekonomibyggnader*. Med hänsyn bl. a. till det begränsade belopp som ställes till förfogande anser vi att bidrag skall kunna utgå med högst 50 000 kronor till en och samma bidragstagare. Vi anser dessutom att det i propositionen föreslagna minsta utgående beloppet 5 000 kronor bör sänkas till förslagsvis 2 000 kronor, vilket innebär att lägsta belopp varå bidrag beräknas kommer att utgöra 8 000 kronor.

I avsnittet *omställningshjälp och småbruksstöd* har jordbruksministern lagt fram ett förslag som i vissa stycken ligger nära den reservation som folkpartiledamoten Waldemar Svensson lämnade till jordbruksutredningens förslag.

Det är givetvis ytterst viktigt att arbetskraft, som till följd av den ekonomiska och tekniska utvecklingen inte längre behövs i jordbruksnäringen, erhåller meningsfull sysselsättning inom andra näringar. Vi anser också att stöd och hjälp till omställning härvidlag skall stå till buds för jordbrukare lika väl som för andra samhällsgrupper. Vi vill i detta sammanhang bestämt uttala, att en omflyttning vid varje tillfälle skall vara beroende av den enskildes fria vilja.

Vid olika tillfällen har anförts, att man får akta sig för att överskatta det överskott på *arbetskraft* som på detta sätt *kan tillföras det övriga näringslivet*. Enligt vår mening har större delen av denna överströmning redan ägt rum. Den omständigheten att i dag endast 8 % av de yrkesverksammars arbetsinsats i timmar räknat återfinns inom jordbruket och att redan för 6—7 år sedan inemot hälften av jordbrukarna i gruppen 2,1—20 ha var över 55 år gamla, tyder på att denna uppfattning är riktig. Majoriteten i jordbruksutredningen synes enligt vår uppfattning överskatta storleken av den överflyttning av arbetskraft som är möjlig från jordbruket till andra sysselsättningar.

Beträffande *stödet till småbrukare* under 55 års ålder, vilket i propositionen

nen föreslås indraget, vill vi anmäla avvikande mening. Den av statsrådet föreslagna undantagsbestämmelse, enligt vilken övergångsbidrag i vissa fall kan utgå även till brukare i denna ålderskategori, leder enligt vår uppfattning till svårlösta gränsdragningsproblem. Jordbrukare, som nu är berättigade till arealtillägg, bör enligt vår mening ges möjlighet att erhålla de i propositionen föreslagna övergångsbidragen och avgångsvederlagen. Gällande inkomst- och förmögenhetsspärrar för erhållande av arealbidrag har redan avgränsat en stor del av denna åldersgrupp. Det rör sig således om ett relativt litet antal bidragsmottagare under 55 år, varför kostnaderna för statskassan torde bli obetydliga. Totalkostnaderna torde stanna inom det av jordbruksministern föreslagna beloppet.

Det är som ovan påpekats angeläget att strukturrationaliseringen främjas. Att såsom jordbruksutredningen föreslår utöver nyssnämnda bidrag införa ett särskilt omställningsstöd anser vi liksom framgår av propositionen inte lämpligt. Däremot anser vi det angeläget att skattefrågor och avskrivningsmöjligheter på bl. a. byggnader bringas till en lösning som stimulerar till fortsatt rationalisering, vilket regeringen inte velat acceptera. Förslag härom har vi ställt i andra sammanhang.

För jordbrukets utveckling är forskningen och försöksverksamheten av största betydelse. Anslagen till dessa verksamheter är väsentligt mindre i vårt land än i flera andra länder med jämförbart jordbruk. Jämsides med en kraftig upprustning av denna forskning bör försöksverksamheten på jordbrukets område utvidgas på såväl riks- som lokalplanet.

För att teknikens nya rön och erfarenheter skall kunna utnyttjas så snabbt och effektivt som möjligt krävs en väsentligt utvidgad rådgivningsverksamhet. Inom varje län bör ett antal lokalrådgivningsområden inrättas. I samband härmed bör ökade möjligheter beredas till en härför anpassad utbildning av rådgivningspersonal.

I samma mån som jordbruket blir alltmer intensifierat och kapitalkrävande ökas kravet på en förbättrad yrkesundervisning för jordbrukets utövare. Yrkesundervisningen måste därför upprustas och anpassas till denna utveckling.

Departementschefen uttalar på s. 29 att prissättningen på de olika mjölkprodukterna i princip bör baseras på framställningskostnaderna för varje enskild produkt. Även om man ansluter sig till tanken att konsumtionsmjölken inte i den omfattning som hittills under en följd av år varit fallet skall subventionera smörpriset, får man inte bortse från att det torde vara vanligt i all integrerad produktion att de olika produkternas framställningskostnader inte helt kan särskiljas och att de i viss mån prissättes med hänsyn till möjligheten att sälja dem. Jordbruksministern synes i viss mån förbise detta förhållande.

Beträffande prissättningen de närmaste två åren accepteras den mellan regeringen och jordbrukets representanter träffade uppgörelsen.

Under hänvisning till ovan anförd motivering hemställas,

att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 95 måtte

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad i motionen anförts angående

a) betydelsen av att den svenska jordbrukspolitiken göres anpassningsbar till ändrade internationella förhållanden, bl. a. en förvärrad internationell livsmedelssituation,

b) angelägenheten av att statens medverkan till jordbrukets rationalisering inriktas på uppbyggnad av effektiva jordbruk utan begränsning till någon företagsform och att det därvid iakttages att rationaliseringsverksamheten under överskådlig tid främst bör inriktas på att bygga upp bärkraftiga familj jordbruk,

c) betydelsen av kombinationen jordbruk och skogsbruk i stora delar av landet,

d) de begränsade möjligheterna att överflytta kapital och arbetskraft från jordbruket till andra näringar,

e) betydelsen av ökad forskning och försöksverksamhet på jordbrukets område samt av vidgad rådgivning och utbildning av jordbrukets utövare;

2. besluta att jordförvärvslån skall kunna lämnas vid förvärv av skogsmark i de fall där sådan mark avses att läggas till en brukningsenhet med åker och skogsmark;

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag i syfte att öka amorteringstiden för jordförvärvs- och driftlån;

4. besluta att statliga lånegarantier skall kunna utgå även till jordbrukare med deltidsjordbruk samt därvid medge att för budgetåret 1967/68 kreditgaranti får lämnas för lån till yttre rationalisering med 70 miljoner kronor, d. v. s. med ytterligare 5 miljoner kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag, varigenom möjligheterna till snabbare rationalisering och effektivisering av jordbruket förbättras;

5. besluta sådan ändring i propositionens förslag beträffande regler för bidrag till investeringar i ekonomibyggnader att bidragsbeloppet till en och samma bidragstagare sättes till högst 50 000 kronor och lägst 2 000 kronor i stället för 100 000 kronor resp. 5 000 kronor som Kungl. Maj:t föreslår;

6. besluta att övergångsbidrag och avgångsvederlag till småbrukare under 55 års ålder skall utgå till småbrukare som för innevarande år är berättigade till arealtillägg; samt

